

EVRENSEL BARIŞ ÜZERİNE SÖYLEŞİLER

Veysel Yılmaz

Çukurova Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği, 3. Sınıf

EVRENSEL BARIŞ ÜZERİNE SÖYLEŞİLER

Pagondas'ın kitaplığında oturur bulduğum arkadaş topluluğuna ilk katıldığımında, Solon, beni takdim ederken öğrenimime yardımcı olmak istediğini ve aralarında bulunmamın gelişimime katkısı olacağını belirtti. Erasmus öğrencisidir ve bu konulara oldukça meraklıdır, ülkemize gelesi çok olmadı, dedi. Amelius hafif bir tebessümle bana baktı ve:

- Umarım Solon'un argümanları merakını kaçırmaz. Bazen beni bıktırıyor, ülkeyi terk edesim bile geliyor, dedi.

Solon ise gülererek, Lütfen öğrencimin dikkatini dağıtma Amelius, daha ilk günden ona kötü örnek olmanı istemem doğrusu, dedi.

Uzun süren gülüşmeler ve tartışmaya hazırlıklar sonrasında o günkü toplantı gerekçelerinin "Dünyada kalıcı bir barışın sağlanması için neler gereklidir?" sorusuna cevap aramak olduğunu anladım.

1. Ayrım: Serbest Ticaretin Keşfi ve Toplumsal Barış Fikri

Solon, net ve anlaşılır bir giriş yaparak şöyle dedi:

- Barış oldukça büyümlü bir kavram. Onun hakkındaki anlatıları dinleyen herkesi etkileyecek ve bağlayacak bir şey. Dünyaya baktığımızda bazı ülkelerin temel hak ve hürriyetleri garanti altına alacak belirli hukuk normlarını ve bunları koruyacak kurumları ve sistemleri binlerce yıllık beşeri tecrübeleri sonucunda geliştirmiş olduklarını gözlemledim, tam olarak ideal olmasa da... Buna paralel olarak gene aynı topluluklarda, üretim kaynaklarının özel mülkiyete tâbi olduğu sosyal/ekonomik bir iktisadi faaliyet sistemi olan 'serbest piyasa ekonomisi' mevcut. Benim gözlemim şu ki, ülkeler bu eksenindeki siyasal ve iktisadi sistemleri birlikte uygulamaya yaklaştıkça refah, huzur, zenginlik ve en önemlisi barış seviyelerini arttırırken, bu sistemlerin önüne engeller ve kotalar koyan ülkelerde ise savaş, kan, vahşet, gözyaşı ve fakirlik oluşuyor.

Solon, konuşmasını bitirirken salondaki herkese, istatistikî veriler içeren birer tablo uzattı:

- Elinizdeki tabloda Endüstriyel gelişmenin ilerlemesiyle birlikte 20. Yüzyılda Amerikalıların hayat standartlarının yaklaşık dört kat iyileştiğini ve piyasa sistemini uygulamaya çalışan ülkelerdeki insanların refah ve huzur seviyelerindeki ani artışı belirten istatistikler var. Bu sistemle beraber insanların ortalama ömrü uzamış, daha sağlıklı ve daha zengin bireyler var

olmuş, bilimsel ve teknolojik gelişmeler hızlanmış... İnsanların yaşam standartlarındaki artış toplumun refahına, huzuruna ve barışına sebebiyet vermiş, dedi.

Solon'un bu sözlerine içerlenen Amelius atılarak:

- Yanılıyorsun dostum! Serbest piyasa ekonomisi dedikleri şeyde ahlak ve barış diye bir şey yoktur. Çünkü ekonomik kurumların kendi aralarında kurdukları ilişkiler ve mübadele esasları ahlaki ve barışçıl temellere dayanmaz. Bu sistemin başlıca dayanağı insanın bencil ve kişisel çıkar arayışına dayanır. Bireyler orada birer iktisadi aktör olarak kendi çıkarları dışında başka hiçbir şey düşünmezler. Kendi menfaatleri dışında hiçbir kural tanımadan, amansız bir iktisadi faaliyete girerler. Paylaştığın istatistiki verilerdeki iyileşmeler de dünyadaki nüfusun sadece %1'ine aittir. Çünkü piyasa ekonomisi zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapar. Bu da, dünya çapında evrensel bir barışın oluşmasına engel olur.

Amelius'un eleştirilerini dikkatle dinleyen Solon cevap verdi:

- Asıl sen yanıyorsun! Evrensel bir barış ancak serbest ticaretin yaşadığı yerde vücut bulur. Ahlak ve kişisel çıkar açısından incelersek, bu sistemde bireylerin ahlak kurallarına adeta otomatik bir şekilde uyuyor olmaları beklenir. Bunun çeşitli sebepleri olduğunu gözlemledim. Bir kere ahlak kodunu içselleştirmiş olan bir kimse ticari faaliyete başlayınca otomatikman bu ahlak kurallarını bir kenara atacaktır diyemeyiz. Bu kurallar ceket değildir ki, insan canı isteyince çıkarıp askıya alabilirsin, canı isteyince tekrar üstüne alabilirsin. İnsanın var oluşunun bir parçasıdır. Bu sistemde bireyler şu veya bu sebeple ahlaki veya barışçıl kuralları ihlal ettiğinde, kısa vadede yarar bile sağlasa, uzun vadede aleyhine olduğunu anlıyor ve öğreniyor. Mesela, iktisadi ilişkilerin yazılı belgeler değil, karşılıklı sözler üzerinden yürüdüğü bir yerde, sözünde durmayan bir kimse, bunun kendi aleyhine olduğunu yaşayarak tecrübe ediyor. Bu yüzden iş âleminde herkes sözünde durmaya çalışıyor, durmayanlar, dışarıdan korumacı bir müdahale olmazsa, kaybediyor. Kişisel çıkar mevzusuna gelirse, bu arayış hem fitrî olarak kötü bir şey değildir hem de insanî özellik olarak herkese aittir ve insan tabiatının bir parçasıdır. Ayrıca piyasa ekonomisi salt kişisel çıkar arayışı içindeki insan mefhumundan ziyade, kendi bilgi ve imkânlarını kendi ilgi çerçevesi içinde kullanan insan fikrine dayanır. Başka bir şekilde ele alırsam, piyasa ekonomisinin özü, temel iktisadi kararların iktisadi aktörler tarafından yerleştirilecek şekilde ele alınmasına dayanır. Bu tarzda ahlaki normlar bireyler ve kurumlar arasında barışçıl ilişkiler inşa ediyor ve piyasanın işlediği alanlarda bunlar koyulaşarak ve toplumsal barışın temelleri oluşuyor.

2. Ayrım: Serbest Piyasa, Savaş Kışkırtıcılığı ve Emperyalizm

- *Amelius*: Toplumsal barışın temelleri şiddeti ve savaşı teşvik ederek mi atılır? Benim gördüğüm kadarıyla dünyada bu ekonomik düzen yüzünden ortaya çıkan çok uluslu şirketler evrensel bir sömürü düzeni kurdular. Bu sisteme Emperyalizm adını veriyoruz ve piyasa ekonomisi de bunu ve dolayısıyla savaşı, vahşeti ve sömürüyü besliyor. Senin refah içinde olduğunu söylediğin ülkeler de bu sömürü faaliyeti sayesinde ayakta kalıyor. Milletler arasındaki ilişkilerin çatışmaya dayandığı, yani iki ülkenin ticari bir ilişkiden birlikte kazançla çıkamayacağı ve her milletin kolektif bir bütün olarak diğer milletlere komplo planları içinde olduğu bir ortamda evrensel barış nasıl mümkün olur, söylesene?

- *Solon*: Piyasa ekonomisinin şiddeti ve savaşı teşvik ettiği iddian da sağlam bir dayanaktan yoksun. Eleştirilerinden anladığım kadarıyla onu merkantilizmle karıştırıyorsun. Oysa piyasa ekonomisi barışı sever ve teşvik eder. Ticarî hayatta insanlar birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Çünkü tüccarlar diyalogu ve müzakereyi savaşa tercih ederler. Kendilerine karşı şiddet kullanılan, ülkeleri işgal edilen insanlarla nasıl ticaret yapılabilir? Taraflar hür iradeleriyle hareket etmedikçe ve yararlarına olduğuna inanmadıkça nasıl ticari ilişkiye girebilirler? Piyasa ekonomisi ülke içinde de uluslararası ortamda da barış ister, barış ortamında yaşar ve gelişir, ülke içinde de ülkeler arasında da şiddeti dışlar, diyalogu ve müzakereyi besler. Milletlerarası serbest ticaret insanların başka kültürleri tanımasını, öğrenmesini sağlar, milliyetçiliğin ve kabileciliğin tersine, ayrımcılığı önler, törpüler ve geriletir. Medeniyeti teşvik eden değerleri insanların ortak değerleri haline getirir. Milletlerarası işbirliğini teşvik eder, değişik ülkelerin vatandaşlarının birbirlerinin marifet ve zenginliğinden karşılıklı yararlanmasını sağlar. Savaş, hak gaspının ve emek sömürüsünün en ilkel yoludur. Serbest ticaret ise insan emeğinden tasarruf sağlayıp, zenginliği ve refahı artırır. Savaşta, güçlü güçsüzü yener; iş hayatında güçlü zayıfın gücünü kuvvetlendirir. Sonuçta, görece endüstriyel üstünlüğe sahip bir milletin diğer bir millet üzerinde baskı kurması imkânsızlaşır. Çünkü, daha ucuza mal satarak ancak o ülkenin gücüne güç katabilirsiniz; o ülkenin halkını baskı altına alarak zarar vermek istenirse, ticaret değil ticarî izolasyon uygulanır. Bu yüzden Emperyalizmin sebebi piyasa ekonomisi olamaz. Emperyalizm, kontrolsüz güce sahip devletlerden ve onlar tarafından beslenen, kayırılan şirketlerden beklenebilecek ve onların eylemleriyle açıklanabilecek bir politikadır. Piyasa ise hem devleti mutlak güçten olabildiğince uzak tutmakla hem de gücü sınırlamakla neredeyse eş anlamlıdır. Piyasa çeşitli enstrümanları vasıtasıyla devleti hem vatandaşlarına karşı sınırlar hem de ülkelerin ilişkilerini geliştirip menfaatlerini iç içe geçirerek barışı teşvik eder. Tabi ki serbest ticaret barışı kesin

bir şekilde garanti eder demiyorum. Ama savaşın insanlara ve devletlere maliyetini olağanüstü boyutlara çıkararak kalıcı barışı kuvvetlendirir. Bunların yanında, uluslar, genişleyen pazarlar sayesinde daha da iç içe geçtikçe, ticaretin engellenmesi yüzünden kaybedecekleri şeyler artar. Mesela 1930'larda devletler ulusal sanayinin korunması amacıyla gümrük vergilerini yükseltip kotalar koydu. Sonuçta, diğer ülkeler de ticaretin önündeki engelleri arttırdı, global ticaret tıkanı ve dünya derin ve uzun süreli bir ekonomik bunalımla boğuştu. Bu dehşet verici sıkıntılar sonuç olarak bütün dünyanın birbirine girdiği bir dünya savaşına sebebiyet verdi. Malların geçmediği sınırlardan askerler geçti. Savaş sonrası çok taraflı ticari antlaşmalara dayalı, serbest ticareti teşvik edici politikalar zenginlik yaratmakla kalmadı barışı da tesis etti. Bunları görmezden gelerek konuşursan piyasanın yarattığı kalıcı toplumsal barışı anlayamazsın.

3. Ayrım: Barış ve Demokrasi İşbirliği

Amelius ve Solon'un birbirlerini uzun uzun ikna etme çabaları arasında, tartışmanın sadece iktisadi felsefe yönünde ilerlemesinden dolayı sıkıldığını hal ve hareketleriyle belli eden Pagondas müdahil oldu:

- Ben dünyada, bahsettiğiniz iktisadi faaliyet sisteminin barışa katkısından çok, popüler temsili demokrasi anlayışı bağlamında yönetim biçimleri ve yerel faaliyet birimleri ile ilgili çalışmalar ve gözlemler yaptım. Bu ekseninde gidersek en başta bahsettiğin demokratik düzende birçok kez halkın kendisinin bile özgürlüğe yönelik bir tehlike oluşturduğunu gördüm. Demokrasinin yaygın kötülüğü çoğunluğun zulmü ya da, daha ziyade, çoğunluğa her zaman için sahip olmamakla birlikte, seçimleri güç ya da hile yoluyla kazanan partinin zulmüdür aslında. Bu sistem çoğu kere çoğunluğun tiranlığına dönüşebiliyor, hükümette bulunan siyasi parti ise bunun öncü kuvveti oluyor. Böyle bir ortamda gerçek bir kalıcı barış oluşabilir mi?

- *Solon*: Ben, demokrasinin insanların doğal haklarını ve özgürlüklerini savunan ve koruyan en uygun sistem olduğuna inanıyorum. Eleştirilerinin bazı haklı yanları var, insanlar gücü severler. Bütün gücü çoğunluğa verdiğimizde azınlığı bastırır; azınlığa verdiğimizde de çoğunluğu bastırır. Bu bakımdan demokrasi her derdin devası, her sorunun çözümü değildir. Bu yüzden demokrasilerde kamusal karar alma mekanizmalarının yetkileri sınırlı olmalıdır. Bu tarzda önermelerin gerçek bir 'liberal demokrasi' ile sağlanabileceğini düşünüyorum. Çünkü liberal demokrasi sınırlı bir demokrasidir; çoğunluğun onayı alınarak kullanıldığında dahi devletin gücüne sınırlar koyar. Zira azınlığın ve bireylerin haklarının korunması gerekir.

Yani bu sistemlerde çoğunluk yönetmeye, azınlık ise haklara sahiptir. İktidarın sınırlandırılmasının demokrasiyle doğrudan bir alakası da yoktur aslında. Eğer özel mülkiyet ve buna bağlı olarak serbest ticaret olmazsa siyasi iktidarın özgürlükler lehine sınırlandırılmayacağını da düşünüyorum. Sınırlanmayınca da siyasi iktidar bir din, bir ideoloji, bir ideal toplum tasavvuru doğrultusunda toplumsal hayata ve bireylere müdahale eder. Bu bakımdan liberal demokrasilerdeki sınırlı devlet anlayışı oldukça makul bir anlayıştır. Tersine olduğunda insanlar iktidar sahiplerinin insafına güvenmek zorunda kalır. İktidara iyi de gelir, kötü de gelir. Ayrıca iktidar yozlaşmaya meyillidir, mutlak iktidar ise mutlaka yozlaşır. Şunu da diyebilirdim, toplumdaki melekleri bulalım, bu çok iyi insanları başa geçirelim. Ama tarihi tecrübe gösteriyor ki iktidar meleği bile şeytanlaştırmış. Sosyal hayatta da böyle, bir müessesenin başına sonsuz yetkili biri geçirildiğinde, bir süre sonra aynı problem ortaya çıkıyor. Bu siyasi hayatta daha da tehlikelidir. O yüzden barışa ve özgürlüklere en büyük zararları verenler sınırsız yetkili devletlerdir. Kalıcı barışı en iyi sağlayan sistem ise 'liberal demokrasi' ve 'serbest piyasa' işbirliğidir.

4. Ayrım: Liberal Demokrasi ve Bireyciliğin Keşfi

Pagondas: Sadece iktidar gücünü sınırlamakla gerçek bir özgürlüğün ve kalıcı barışın sağlanabileceğini düşünüyorsan yanılıyorsun. Özgür insan, Atina demokrasisi ve türevlerinde olduğu gibi, kamusal hayata aktif bir şekilde katılan insandır. Çünkü aynı anavatanın vatandaşları arasında sosyal iktidarın paylaşılması gerekir. Bu sistemde bireyler özel alanda ekonomik ve biyolojik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kamusal alanda aktif katılım yoluyla kendi potansiyellerini gerçekleştirirler. Senin sisteminde ise bireylerin karar alma mekanizmalarından dışlandığını ve çoğu kez özgürlüğe tehdit oluşturan yönetim biçimlerine katlanmak zorunda kaldıklarını seziyorum. Özgürlüğe gelen her tehdit aynı zamanda barış için de bir tehlike oluşturur. Bu bakımdan liberal demokrasiler potansiyel savaş ortamı barındırırlar.

Solon: Evvela şunu anlamalısın: "liberal demokrasi" ifadesindeki demokrasi kavramı, liberalizmden çıplak olarak bakıldığında halka dayalı, halk tarafından seçilmiş bir yönetim isterken; liberalizm, demokrasiden ayrı bakıldığında, sınırlı yetkili ve hukuka bağlı yönetim talep eder. Liberal demokrasinin talebi ise meşruiyetini halkın rızasından ve insan haklarına saygıdan alan, fakat sınırsız yetki sahibi olmayan, sınırlı ve anayasal bir yönetimdir. Peki halk nedir, herkesi bağlayıcı kararlar nasıl alınır? Bu anlamda, Atina'da halk, birbirine ortak veya kolektif çıkarlarla bağlı, tek ve bütünleşmiş bir yapı olarak görülüyordu. Böyle bir topluluğun ortak çıkarı da, tek tek onu oluşturan bireylerin özel çıkarlarının bir toplamından oluşamaz.

Atina'ya göre ortak çıkar, bireylerin tek tek özel çıkarlarından ve bu çıkarların toplamından üstün bir değer taşırdı. Böylece sen, vatandaşların aktif katılımı ile belirlenen ortak çıkar ekseninde işleyen klasik demokrasinin, halkın çıkarına olan yönetimi gerçekleştirdiğini düşünüyorsun. Oysa liberal bir demokraside halk, Atina'daki klasik demokraside olduğu gibi organik bir kolektif olarak görülmez, doğru olan da budur. Liberal demokraside halk, toplum, sınıf gibi soyut birlikler, somut bireyin önüne geçemez. Liberal demokrasinin dayandığı felsefeye göre temel ontolojik birim somut bireydir. Bu bağlamda halkın haklarından değil, bireylerin haklarından bahsetmek anlamlıdır. Hiçbir birey, yasal olarak, kendi rızasının dışında başkalarının belirlediği bir amaca alet edilemez. Modern özgürlük tanımı bu ekseninde gelişmiş ve oluşmuştur. Artık kolektif iktidara aktif ve sürekli katılımı vücut bulan antik özgürlüğe değil; huzurlu varoluş ve özel bağımsızlık içeren özgürlüğe sahip olmalıyız. Eğer toplumu oluşturan bireyler kendi iradeleri dışında başkalarının belirlediği kolektif amaca hizmet etmek zorunda kalırlarsa, o toplum kalıcı barışa ev sahipliği yapamaz. Bu anlamda liberalizm, bireylerin nasıl bir yaşam sürmeleri gerektiği hususunda fikir beyan eden kapsayıcı bir ahlaki doktrin olmaktan ziyade, farklı iyi hayat anlayışlarının bir arada nasıl barış içerisinde yaşayabileceği sorusuna cevap vermeye çalışan siyasi bir doktrindir.

Sonuç:

Tartışma hararetli bir biçimde sürüyor ve ben de artık bir aidiyet hissediyordum. Akıl yürütmeler uzadıkça içimdeki fikir yumağı büyüyor ve artık beni rahatsız etmeye başlıyordu. Bir an önce müdahil olmak için fırsat kolluyordum. Derken Pagondas bana yönelerek, vaktimiz doluyor senin de söyleyeceklerin yok mu, dedi. Solon'u hafifçe süzdükten sonra hızlı ve heyecanlı bir giriş yaptım:

- Ben öncelikle evrensel barış ve piyasa ekonomisi konusunda Solon ile aynı görüşleri paylaştığımı belirtmek isterim. Bunun dışında doğrudan demokrasi ve liberal/temsili demokrasi ayrımı ile ilgili eklemek istediğim şeyler var. Şöyle ki, Antik Yunan'daki meclis Ecclesia'dan biliyoruz, vatandaşların teorik olarak siyasî karar alma süreçlerinde eşit hakka sahip olması, kararlarda herkesin fiilen eşit payının olacağı anlamına gelmez. Doğrudan demokraside siyaset fazla zaman, düşünce ve enerji talep eder. Bunu yapmadaki mecburî veya seçilmiş eşitsizlikler ağır siyasî eşitsizliklere yol açar. Sonunda, herkesin teoride eşit olduğu bir yerde birileri daha eşit hâle gelir. Doğrudan demokrasi kalıcı eşitsizliğin ve hatta tahakkümün aracına dönüşür. Bu da savaşın katalizörlüğünü yapar. Demokrasilerde halk otoritenin kaynağıdır. Halkın iradesi ve yaptığı adeta kutsaldır. Ne var ki, halk hareket etmez ve halk iradesi diye yekpare bir irade yoktur. Sonunda halk iradesi bir grubun iradesi

biçiminde boy gösterir. İşte burada liberalizm devreye girer ve halk iradesine dayanan kamu otoritesini İnsan hak ve özgürlüklerinin lehine sınırlar. Bence, azınlıkların çoğunluğun tahakkümüne karşı korunması ve toplumsal barış ancak bu şekilde mümkün olabilir.

Konuşmamı tebessüm ve hayranlıkla izleyen Solon'a karşın, Amelius ve Pagondas, tartışmayı daha fazla sürdürmediler. İtiraf etmeliyim ki, Solon konuştuğça kafamı sallıyor ve kendimi onun görüşlerine yakın hissediyordum. Amelius'un sol/sosyalist fikirlerinin kendi toplumumda oldukça yaygın fikirler olduğunu görüyor ve Solon'un anti tezlerine adeta hayranlık duyuyordum. Pagondas'ın fikirlerini ise oldukça tutarsız ve yüzeysel buldum. Her şeye rağmen, zihnimde o günkü akıl yürütmelerim kadar derin bir his yaşamamıştım...

OKUMALAR/KAYNAKÇA:

Makaleler:

Bican Şahin - Liberal Demokrasinin Temelleri

Daniel T. Griswold - Serbest Ticaret Üstüne Yedi Ahlaki İlke

Buğra Kalkan - Frédéric Bastiat'nın Serbest Ticaret Savunusu ve Onun Devlet Fikri

Tyler Cowen - Uluslararası Ticareti Savunanların Özür Dilemeleri Gerekmez

Jim Peron – Barış İlkesi

Stephen Davies - Savaş

Murray N. Rothbard - Savaş, Barış ve Devlet

Atilla Yayla - Konjonktür, Savaş ve Liberal İlkeler

Mustafa Erdoğan - Savaşa ve Barışa Dair

Kitaplar:

Nigel Ashford – Özgür Toplumun İlkeleri (Liberte Yayınları)

John Stuart Mill – Temsili Yönetim Üstüne Düşünceler (Say Yayınları)

Atilla Yayla – Piyasa Medeniyeti (Liberte Yayınları)

Atilla Yayla – Hayek'in Liberalizm Anlayışı (Kesit Yayıncılık)

Mustafa Erdoğan – Özgürlük Perspektifinden Hukuk ve Demokrasi (Kesit Yayıncılık)